

Ur *Internationalen* 51-92

Ernest Mandel

”I kampen för det dagliga brödet kan vi återupprätta socialismens trovärdighet”¹

Sedan mitten av 70-talet har de arbetandes ställning i samhället försämrats i världsskala. I industriländerna har arbetslösheten ökat från 10 till 50 miljoner människor; i tredje världen uppgår den till 500 miljoner. I många av de fattiga länderna innebär detta att hälften av befolkningen, eller mer, är utan arbete.

Den massiva ökningen av arbetslösheten, och rädslan för arbetslöshet bland dem som har arbetet, har försvagat arbetarklassen och ökat möjligheterna för bolagsherrar och finansfurstar att ytterligare klämma åt arbetande och fattiga människor världen över.

Deras syfte är att öka vinstnivån i de kapitalistiska företagen och ekonomierna genom att pressa ned reallönerna och skära ner samhälleliga och sociala kostnader.

På det ideologiska området har vi sett en nyliberal och nykonservativ offensiv utan motstycke under efterkrigstiden.

Majoriteten av ledningarna för de masspartier som gör anspråk på att företräda de arbetande har kapitulerat inför borgerlighetens offensiv och accepterat åtstrammingsåtgärder. I länder så olika som Frankrike, Spanien, Nederländerna, Sverige, Venezuela och Peru har denna utveckling skapat förvirring och modlöshet bland många och, för en hel period, gjort det mycket svårare att försvara uppnådda rättigheter.

Till socialdemokratins knäfall för borgerligheten kommer det fullständiga ideologiska och sociala sönderfallet i Sovjetunionen och Östeuropa, i Kina och Indokina.

Alternativa samhällsmodeller saknas, den socialistiska tanken genomlever en trovärdighetskris, och detta har blivit än tydligare efter sammanbrotten i öst.

Utan övergripande politiska målsättningar blir den dagliga kampen uppsplittrad och kort-siktig, och detta trots att massor av människor kämpar i många länder, ofta i större skala än någonsin tidigare.

Den internationella borgarklassen kan inte krossa arbetarrörelsen på samma sätt som den gjorde på 1930-talet och början av 1940-talet i Japans och Europas stora städer och i många andra länder. Men de arbetande är å andra sidan ännu inte beredda att kämpa för en världsomfattande antikapitalistisk lösning.

Vi befinner oss därför i en period av global kris och oordning där ingen av de huvudsakliga samhällsklasserna klarar av att fullt ut genomdriva sina önskemål.

Den främsta uppgiften för världens socialister är att försöka återskapa socialismens tanke hos miljontals män och kvinnor. Och det kommer bara att vara möjligt om vår utgångspunkt är de arbetande människornas omedelbara behov och intressen.

Vi kan formulera dessa behov i närmast bibliska termer: föda de hungrande, klä de nakna, ge et värdigt liv till var och en, rädda livet på dem som dör av brist på rätt medicinsk behandling, ge alla fritt tillträde till kulturen, avskaffa analfabetismen, göra de demokratiska friheterna och mänskliga rättigheterna universella och avskaffa förtryckande våld i alla dess former.

¹ Utdrag ur tal hållet i Managua (Nicaragua) i juli 1992

Inget av detta är omöjligt. Fastän människor inte är beredda att kämpa för en socialistisk samhällsomvandling kan målsättningar som dessa ge upphov till bred kamp i de mest olikartade former och kombinationer.

Vi måste också kunna bidra med praktiska lösningar och förslag. Vad slags livsmedelsproduktion är möjlig? Med vad slags jordbruksteknik? På vilka ställen? Vad kan produceras? I vilka nationer, i internationell skala? I detta ligger en av de historiska utmaningar som den socialistiska rörelsen står inför. Den måste kunna leda, utan förhandsvillkor, den bredaste masskamp för att uppnå mänsklighetens mest pressande omedelbara behov.

Mål och kampformer måste arbetas fram utan några fördomar. Med den stora taktikern Napoleon Bonapartes ord, vilka upprepades många gånger av Lenin: ”vi ger oss in i kampen och sedan får vi se”.

Det var på så sätt som den internationella arbetarrörelsen under sin mest intensiva aktivitetsperiod vid sekelskiftet genomdrev två centrala målsättningar: åttatimmarsdagen och allmän rösträtt.

Men är det då verkligen möjligt? I Latinamerikas länder? Kan inte västländerna helt enkelt blockera inflödet av kapital och teknologi i ännu högre grad än vad som görs idag med hjälp av Världsbanken och Internationella Valutafonden?

Svaret är att ingen på förhand vet. I slutändan beror allt på styrkan hos de krafter som kämpar. Och kraftfulla aktioner för att uppnå tänkbara målsättningar är just ett sätt att förändra styrkeförhållandena till förmån för de arbetande och alla förtryckta.

Västvärlden genomgår just nu en djup ledarskapskris. USA har befest sin militära dominans men förlorat sitt tekniska och finansiella herravälde. Stormakten kan inte längre påtvinga sina främsta konkurrenter, Tyskland och Japan, sin vilja. Inte heller kan den kontrollera reaktionerna i det amerikanska folkdjupet eller internationellt.

Under dessa förutsättningar finns det möjligheter att framgångsrikt kämpa för exempelvis en avskrivning av de fattiga ländernas skulder. Om ett land som Brasilien, det mest utvecklade av de latinamerikanska länderna, i händelse av en valseger för arbetarpartiet PT, skulle ta steget, får det inte att förutsäga den internationella reaktionen. Det är mycket svårare att blockera Brasilien, det mest utvecklade av de latinamerikanska länderna, än små länder som Kuba, för att inte tala om Nicaragua.

Och Brasiliens hundratals miljoner skulle ha kraft nog att vända sig till alla världens förtryckta och säga: ”Håller ni med om att vårt folk straffas för att vi vill avskaffa hunger, sjukdomar och övergrepp mot mänskliga rättigheter?”

Svaret från de fattigas och arbetandes sida vore inte självklart: det kunde visa sig otillräckligt, det kunde vara positivt. Men det skulle innebära en stor strid som kunde förändra den världspolitiska situationen och bidra till att återställa tron på en bättre värld.

Multinationella företag har allt större dominans över världsmarknaden. Kampen får därmed en alltmer internationell karaktär. Tyvärr är borgerligheten mycket bättre förberedd och samstämmig i detta avseende än arbetarklassen.

Det finns bara två möjliga svar för de arbetande när det försvarar sig mot kapitalets internationalisering.

- Antingen ett försvar för den egna industrins konkurrenskraft, vilket kräver samarbete med ”de egna” direktörerna och regeringarna ”japanerna”, ”tyskarna” eller ”mexikanerna”;

- Eller en solidarisk kamp med arbetare i alla länder och mot alla nationella och internationella utsugna

Det andra alternativet innebär en utvecklingsmodell som inte bygger på export av låga löner till andra länder utan snarare på illväxten av en inhemsk marknad och tillfredsställanden av mänskliga basbehov.

Den dagliga kampen mot de internationella bolagsherrarna kräver gemensamma fackliga initiativ över såväl koncern- som nationsgränser. Detta har redan börjat i liten skala i motståndet mot det amerikanska frihandelsavtalet som syftar till att göra hela Mexiko till en maquiladora, ett gigantiskt låglöneområde.

De nya sociala rörelserna speglar också vändan hos de växande grupperna av utslagna, grupper som i sin desperation kan bli en bas för extremhögern, ja även för nyfascistiska attacker mot demokratisk fri- och rättigheter. Det är därför livsviktigt för arbetarrörelsen att skapa en fungerande enhet med den nya "underklassen", de oorganiserade, och stödja dem i att organisera sig, försvara sig, uppnå värdighet och hopp.

Denna enhet måste byggas upp på ett öppet och demokratiskt sätt, utan attityden att en speciell politisk kraft besitter sanningen eller det definitiva svaret.

Vi måste lära oss av våra praktiska erfarenheter och vara öppna för dialog och vänskapliga diskussioner med hela vänstern.

Ty det som står på spel i dagens värld är dramatiskt. Det är bokstavligen talat en fråga om mänsklighetens fysiska överlevnad: hunger, epidemier, kärnvapen, miljöförstöring – allt detta är verkligheten i den nya och gamla kapitalistiska världsordningen.

I tredje världen dör 16 miljoner barn varje år av hunger eller sjukdomar som är möjliga att bota. Det motsvarar 25 procent av dem som dödades under andra världskriget, inklusive Hiroshima och Auschwitz. Vart fjärde år har det alltså ägt rum ett världskrig mot barnen.

I Nordöstra Brasilien har bristen på vitaminer i de fattigas mat skapat en ny variant av pygméer, män och kvinnor som blivit trettio centimeter kortare än andra människor i samma land. Det finns miljoner av dessa olyckliga. De betecknas som "mänskliga råttor" av den härskande klassen och dess eftersägare, med all den avhumaniserande innebörd sådana uttryck har.

I Östeuropa och det forna Sovjetunionen återskapas barbari och socialt bakåtsträvande. Privatiseringarna av stora företag kan ge upphov till 35-40 miljoner arbetslösa och ett 40-procentigt fall i arbetarnas inkomster.

Den socialistiska rörelsen kan bara återvinna sin trovärdighet och giltighet om den är beredd att totalt identifiera sig med kampen mot dessa hot, och uppfyller följande villkor:

Människornas sociala kamp får aldrig underordnas något politiskt projekt. Vi måste ovillkorligen stå på folkmassornas sida i all deras kamp.

Vi måste försvara en socialistisk modell som innebär frigörelse på livets alla områden. Vår socialism är självförvaltande, feministisk, miljövänlig, radikalpacifistisk, den innebär mångfald, internationalism och en kvalitativ utveckling av demokratin, inklusive ett försvar för flerpårtssystem.

Producenterna måste ha verklig makt över det de tillverkar och erhålla merparten av samhällsprodukten. De arbetande människornas makt måste utövas demokratiskt, vilket är omöjligt utan flerpårtssystem och politisk mångfald.

En radikal minskning av den dagliga och veckovisa arbetsmängden är också nödvändig för att kunna uppnå detta.

De flesta håller med om att såväl det borgerliga samhället som de forna öststaterna präglas av en stigande nivå av korruption och kriminalitet. Det är orealistiskt att hoppas på en moralisk uppräckning av de civila samhället och av staten utan en radikal minskning av pengarnas och marknadsekonomins betydelse.

En socialistisk vision kan inte försvaras utan att vi bemöter själviskhet och jakten på individuella fördelar utan hänsyn till konsekvenserna för samhället som helhet. Solidaritet och samarbete måste prioriteras och detta förutsätter just en avgörande minskning av pengarnas betydelse i samhället.

Vi måste fullständigt förkasta toppstyrda tillvägagångssätt. Vi måste fundera över och förmedla Karl Marx's principiella bidrag till politiken: de arbetandes frigörelse kan bara vara deras eget verk.

Frigörelsen kan inte genomföras av stater, regeringar, partier, ledare eller experter. Vi för inte rättfärdiga några som helst förtryckande metoder. I handling måste vi förverkliga vad Marx betecknade som det "kategoriska imperativet": att kämpa mot alla förhållanden som gör oss mänskliga varelser till främlingar för varandra och förtrycker oss.

Om vårt handlande överensstämmer med denna utgångspunkt kan socialismen än en gång bli en väldig politisk kraft som kan göras oövervinnlig.